

College van Burgemeester en Wethouders, Griffie van de
gemeenteraad, hoofden burgerzaken

cc. Hoofden burgerzaken van alle gemeenten
Kiesraad, NvvB, VNG

**Directoraat Generaal
Bestuur en
Koninkrijksrelaties**
Bestuur, Democratie en
Financiën

Turfmarkt 147
Den Haag

Contactpersoon
Diana van Driel

T 06 50738468
diana.driel@minbzk.nl

circulaire

Datum
28 februari 2014

Kenmerk
2014-0000116196

Onderwerp	Gemeenteraadsverkiezingen: hertellingen
Doelstelling	informereren
Juridische grondslag	Kieswet
Relaties met andere circulaire's	in aanvulling op de circulaire over de gemeenteraadsverkiezingen van januari 2014
Ingangsdatum	26 februari 2014
Geldig tot	nvt

Inhoud

Samenvatting	2
Algemeen	2
Hertelling door het centraal stembureau	4
Hertelling door de gemeenteraad	7
Vorbereidingen	10
Positie burgemeester	10
Bijlage met voorbeelden ter verduidelijking.	12

Hertellingen gemeenteraadsverkiezingen

Kenmerk
2014-0000116196

Samenvatting

- Goed ingevulde en gecontroleerde processen-verbaal van de stembureaus kunnen de kans op een hertelling aanmerkelijk verkleinen.
- Alleen het centraal stembureau en de gemeenteraad zijn bevoegd om te hertellen, ambtelijke hertellingen zijn niet toegestaan.
- Het centraal stembureau kan alleen besluiten tot hertelling in geval van een ernstig vermoeden van fouten bij de stemopneming die de zetelverdeling kunnen beïnvloeden.
- De hertellingsbevoegdheid van de gemeenteraad is ongeclausuleerd.
- Hertellingen kunnen één, meerdere of alle stembureaus betreffen.
- Hertellingen vinden altijd plaats in het openbaar.
- Onregelmatigheden tijdens de stemming kunnen nooit leiden tot een hertelling, net zo min als een verschil tussen de voorlopige en een definitieve uitslag.

Inleiding

Deze circulaire dient als handreiking aan de verantwoordelijke organen om het proces rondom hertellingen duidelijk te maken, indien deze vraag in uw gemeente aan de orde komt. Het is niet onverstandig hierover tevoren na te denken, zowel over de organisatorische als ook de communicatieve aspecten.

Sinds er opnieuw handmatig wordt geteld en het weer mogelijk is om hertellingen uit te voeren, komt regelmatig de vraag aan de orde of een hertelling mogelijk en noodzakelijk is. De mogelijkheid om te hertellen en dus meer zekerheid te krijgen over de juistheid van de uitslag en de zetelverdeling is een groot goed.

De ervaring van de gemeenteraadsverkiezingen van 2010 toont aan dat hertellingen bij gemeenteraadsverkiezingen vaker voorkomen dan bij andere verkiezingen (in 2010 circa 15 keer). Dit wordt veroorzaakt door verschillende factoren. Ten eerste is het aantal kiezers dat deelneemt geringer waardoor het stemverschil bij toewijzing van zetels kleiner is. Ten tweede is het aantal voorkeurstemmen bij gemeenteraadsverkiezingen veelal groter, omdat de kiezers kandidaten vaker persoonlijk kennen. Dit leidt er toe dat eventuele telfouten sneller aan het licht komen. Ten derde is er in de publieke opinie meer aandacht voor hertellingen zodat daar sneller vragen over komen. Het is wel essentieel om te bedenken dat in het gros van de gemeenten het niet nodig is om tot hertellingen over te gaan.

Algemeen

Wat is een hertelling?

De Kieswet gebruikt de term hertelling niet. De Kieswet spreekt over "nieuwe opneming" van de stembiljetten: te weten het opnieuw

vaststellen van de stemmen uitgebracht op kandidaten en de eventuele blanco en ongeldige stemmen. Alleen het centraal stembureau en de gemeenteraad kunnen tot een nieuwe stemopneming beslissen. Een nieuwe stemopneming kan betrekking hebben op één stembureau, meerdere of alle stembureaus. Het opnieuw tellen van de stemmen in het stemlokaal door het stembureau omdat de tellingen niet kloppen valt niet onder het begrip hertelling. Dergelijke extra tellingen door het stembureau maken onderdeel uit van de normale standaard stemopneming.

Kenmerk
2014-0000116196

Let op: het is nooit toegestaan de verzegelde pakketten te openen buiten een officiële stemopneming. Het uitvoeren van een hertelling door ambtenaren als deze constateren dat de ingevulde processen-verbaal van de stembureaus onduidelijkheden bevatten of niet kloppen, is niet toegestaan.

Vooraf: goede tellingen door de stembureaus

Goed geïnstrueerde stembureauleden zijn belangrijk om tot goede processen-verbaal te komen. Komen er gedurende de stemopneming bij de verantwoordelijke ambtenaren van de gemeente signalen binnen dat het telproces bij sommige stembureaus problematisch verloopt, regel dan direct ondersteuning. Mocht u in het verleden problemen hebben gehad met niet correct ingevulde processen-verbaal, dan kunt u overwegen het voorbeeld van de gemeente Rotterdam te volgen door er voor te zorgen dat nog vóór het verzegelen van de pakken en het ondertekenen van het proces-verbaal een ambtenaar van de gemeente een controle uitvoert. Indien noodzakelijk kan dan opnieuw worden geteld door het stembureau: dit kunnen ook nieuwe mensen zijn. Zelfs is het mogelijk in een dergelijk geval de zitting van het stembureau te schorsen en op een andere locatie en tijdstip verder te tellen. Dit moet wel bekend gemaakt worden (zie voor de regels over schorsing de artikelen J 38 Kieswet en J 26 tot en met J 35 Kiesbesluit). Hoe beter de kwaliteit van de processen-verbaal, hoe kleiner de kans dat tot een hertelling moet worden besloten.

Wie besluit tot een hertelling?

Er zijn twee organen die kunnen beslissen tot een hertelling. Dat zijn het centraal stembureau en de gemeenteraad. In het onderstaande zullen beiden apart worden uitgewerkt. De burgemeester of onder hem vallende ambtenaren zijn dus niet bevoegd om te beslissen tot een hertelling!

Wat wordt herteld?

Hertellen door het centraal stembureau ziet op het opnieuw tellen van de stembiljetten, niet de stempassen etc. Voor het tellen van de stemmen gelden dezelfde regels als voor de reguliere stemopneming (de artikelen N 5 t/m N 9 Kieswet). De burgemeester draagt namelijk alleen de (verzegelde pakketten met) stembiljetten over aan het centraal stembureau, niet de pakken met stempassen etc. Het gaat bij de hertelling door het centraal stembureau enkel en alleen om het vaststellen van de juistheid van de telling van de uitgebrachte stemmen. Wel beschikt het centraal stembureau over de processen-verbaal van de stembureaus en kan het op grond daarvan dus concluderen dat er mogelijke verschillen resteren tussen het aantal toegelaten kiezers en het aantal uitgebrachte

stemmen. Het centraal stembureau kan daar echter zelf niets mee doen, omdat de stemaantallen en de wijze waarop ze zijn uitgebracht hierdoor niet kunnen veranderen. Deze bevinding kan hooguit leiden tot een aanbeveling aan en een besluit van de gemeenteraad om tot herstemming over te gaan.

Kenmerk
2014-0000116196

Bij een besluit tot hertelling door de gemeenteraad kan de burgemeester wel verzoeken de stempassen etc. over te dragen en deze te betrekken bij de hertelling.

Wat is geen aanleiding voor een hertelling?

Verschillen tussen de voorlopige uitslag van het stembureau (die wordt doorgegeven aan de media) en de definitieve uitslag van het stembureau zijn geen reden voor een hertelling. De voorlopige uitslag is veelal gebaseerd op een snelle telling op lijstniveau en heeft niet altijd betrekking op alle stembureaus. De definitieve tellingen zijn gebaseerd op tellingen op kandidaatsniveau. Bij het communiceren van de voorlopige uitslag is het essentieel om een voorbehoud te maken en te benadrukken dat hieraan geen rechten kunnen worden ontleend.

Ook bezwaren van kiezers over de gang van zaken *tijdens de stemming* zijn geen reden voor een hertelling. Een hertelling is immers alleen zinvol als deze kan leiden tot een andere zetelverdeling. Bezwaren die zien op bijvoorbeeld ten onrechte uitgebrachte stemmen (niet kiesgerechtigden die hebben gestemd, personen die meer dan één stem hebben uitgebracht), ten onrechte uitgebrachte volmachtstemmen of ten onrechte gegeven ondersteuning tijdens het stemmen (twee in één hokje) dienen niet te leiden tot een hertelling. Dergelijke bezwaren kunnen slechts leiden tot een discussie in de gemeenteraad over de geldigheid van de stemming (en eventueel over het uitschrijven van een nieuwe stemming). Een hertelling zal in dit geval niet kunnen leiden tot een andere toewijzing van de uitgebrachte stemmen.

Ook aanwijzingen dat voorafgaand aan de stemming er sprake was van onregelmatigheden zijn geen reden voor een hertelling. Bijvoorbeeld dat er volmachtstemmen zijn geronseld, dat de adressen van de stemlokalen niet correct aan de kiezers zijn bekendgemaakt, dat een naam van een kandidaat op het stembiljet ontbrak. Immers het opnieuw tellen van de stemmen kan hieraan niets veranderen. Wel kan het vertegenwoordigd orgaan om deze reden besluiten tot een herstemming.

Hertelling door het centraal stembureau

Besluit centraal stembureau

Het centraal stembureau kan (alleen) tot een hertelling beslissen in de zitting waarin de uitslag van de stemming wordt vastgesteld. Bij de gemeenteraadsverkiezing is dit de zitting op de tweede dag na de stemming (vrijdag) om 10 uur. Dan komt eerst het hoofdstembureau bijeen en aansluitend vindt de zitting van het centraal stembureau plaats. Aangezien alleen het centraal stembureau kan besluiten tot een hertelling, kan die nooit plaatsvinden vóór de samenkomst van het centraal stembureau. Uiteraard kan alles wel zodanig voorbereid worden dat de hertelling direct aansluitend aan deze zitting plaatsvindt. Het besluit om tot een hertelling over te gaan, leidt meestal tot een schorsing van de

zitting van het centraal stembureau, tot de hertelling kan aanvangen. De hertelling is dus onderdeel van de zitting van het centraal stembureau die daar ook verslag van doet in zijn proces-verbaal. Uiteraard kan de zitting op een andere plek worden voortgezet, maar zullen zowel de plek als het tijdstip van de zitting waarin de hertelling plaatsvindt openbaar gemaakt moeten worden. Vervolgens kan er na het afronden van de hertelling opnieuw geschorst worden en weer worden hervat om de definitieve uitslag bekend te maken en het proces-verbaal P 22 te ondertekenen.

Kenmerk
2014-0000116196

Reden

Het centraal stembureau kan alleen tot een hertelling besluiten als er een **ernstig vermoeden (1)** bestaat dat **door een of meer stembureaus (2) bij de stemopneming zodanige fouten (3)** zijn gemaakt dat zij **van invloed kunnen zijn op de zetelverdeling (4)**. Er moet dus aan **al deze elementen** zijn voldaan om te kunnen komen tot de conclusie dat een hertelling noodzakelijk is.

Het centraal stembureau kan zowel ambtshalve tot een hertelling besluiten als op verzoek van een of meer kiezers.

1. Ernstig vermoeden

Het moet gaan om concrete aanwijzingen: Het centraal stembureau dient, behoudens tegenbewijs, uit te gaan van de correctheid van de tellingen door het stembureau. Voor het ernstig vermoeden kan het centraal stembureau zich baseren op de processen-verbaal van de stembureaus. Het hoofdstembureau en dus centraal stembureau bij de gemeenteraadsverkiezingen beschikken immers over alle processen-verbaal van de stembureaus. Het vermoeden kan worden afgeleid uit zowel bezwaren van kiezers die daarin zijn opgetekend over de gang van zaken rondom de stemopneming, bijvoorbeeld over het ongeldig of blanco verklaren van stembiljetten als door – grote – verschillen in het aantal toegelaten kiezers en het aantal getelde stembiljetten. Verschillen tussen het aantal toegelaten kiezer en het aantal getelde stembiljetten leveren niet automatisch een ernstig vermoeden op (zie ook hieronder). Ook andere aspecten van de processen-verbaal (veel doorhalingen en correcties) kunnen een rol spelen bij de beantwoording van de vraag of sprake is van een ernstig vermoeden. Indien kiezers verzoeken om een hertelling dient dit beargumenteerd te zijn. Een mogelijke reden kan zijn dat de kiezer stelt zelf zijn stem te hebben uitgebracht op een kandidaat die in het betreffende stembureau geen stemmen heeft gekregen. Het enkele vermoeden van een kandidaat dat hij bij een bepaald stembureau minder stemmen heeft gehaald dan hij verwacht had, is onvoldoende reden om te spreken van een ernstig vermoeden.

2. Door een of meer stembureaus

Het moet gaan om fouten gemaakt door de stembureaus. Gedragingen van anderen zijn dus irrelevant in relatie tot een evt. hertelling.

3. Fouten bij de stemopneming

Er moet sprake zijn van fouten, dat wil zeggen telfouten, bij de stemopneming. Er is niet zoiets als een foutmarge in de tellingen waarmee het centraal stembureau rekening moet houden.

Onregelmatigheden gedurende de stemming, foute beslissingen van het stembureau over de toelating van kiezers etc., kunnen niet leiden tot een hertelling.

Kenmerk
2014-0000116196

Het meest voorkomende geval zal zijn dat meerdere stembureaus verschillen hebben genoteerd in het proces-verbaal tussen het aantal toegelaten kiezers en het aantal uitgebrachte stemmen. In het proces-verbaal N 11 is de som van de verschillen in toegelaten kiezers en getelde stembiljetten opgenomen. Dergelijke verschillen *kunnen* een aanwijzing zijn voor fouten in de telling. Dit is echter geen automatisme om de volgende redenen:

- Een verschil van één of twee stemmen per stembureau kan tot een groot aantal optellen, maar zal minder snel een "ernstig vermoeden van fouten bij de stemopneming" opleveren dan een groot verschil bij één stembureau.
- De som van de verschillen als zodanig is nietszeggend: het gaat vooral om de verschillen waarvoor geen verklaring is: deze is als het goed is in het desbetreffende proces-verbaal van het stembureau te vinden.
- Er is geen garantie dat een hertelling er toe leidt dat de ontbrekende stemmen worden gevonden of de extra stemmen worden verklaard. Er zijn meer verklaringen mogelijk voor het ontbreken van stemmen of extra stemmen dan telfouten: denk bijvoorbeeld aan het abusievelijk slechts verstrekken van één stembiljet aan een kiezer die een volmachtstem uitbrengt, resp. het verstrekken van meer dan één stembiljet aan een kiezer. In deze gevallen zal in een hertelling hetzelfde verschil blijken.
- Het is zeer onwaarschijnlijk dat al die stemmen op één en dezelfde lijst respectievelijk kandidaat zijn uitgebracht: vermoedelijk zullen de ontbrekende of extra stemmen op een vergelijkbare, evenredige, manier over de lijsten en kandidaten zijn verdeeld als de overige stemmen.

4. Van invloed op de zetelverdeling?

De omvang van de fouten moet zodanig zijn dat deze gevolgen kan hebben voor de zetelverdeling. Een klein verschil als zodanig is geen reden tot een hertelling; ook aan alle andere elementen uit de definitie moet worden voldaan. Zoals eerder gesteld: het centraal stembureau dient uit te gaan van de correctheid van de processen-verbaal.

Als het verschil bij het toewijzen van de zetels zeer klein is, kan het verschil tussen het aantal toegelaten kiezers en het aantal getelde stembiljetten wel een ernstig vermoeden opleveren dat er sprake is van invloed op de zetelverdeling. Zie de bijlage voor een aantal cijfermatige voorbeelden.

Op welk moment vindt de hertelling plaats?

De hertelling door het centraal stembureau vindt zo spoedig mogelijk plaats. De burgemeester dient de verzegelde pakketten met stembiljetten onverwijld over te dragen aan het centraal stembureau. Dit dient onmiddellijk over te gaan tot de hertelling. Een concreet tijdstip noemt de Kieswet niet. Hoe snel het centraal stembureau dit kan organiseren zal afhangen van de omvang van de hertelling: betreft deze slechts een of enkele stembureaus of alle stembureaus.

Omvang hertelling?

De hertelling kan zien op een enkel stembureau, meerdere stembureaus of alle stembureaus. Aangezien voor een hertelling door het centraal stembureau de beperking geldt dat er een ernstig vermoeden moet bestaan dat er fouten zijn gemaakt bij de oorspronkelijke stemopneming, strekt de hertelling zich in principe slechts uit tot die stembureaus waarbij er sprake is van een vermoeden van fouten. Stemmen die zijn uitgebracht in stembureaus waarvan het proces-verbaal kloppend is, worden – indien er ook overigens geen aanwijzingen zijn voor fouten – in principe niet herteld.

Kenmerk
2014-0000116196

Wie voert de hertelling uit?

Het centraal stembureau is verantwoordelijk voor de hertelling. Het kan zich op grond van de artikelen P 21 en N 5 van de Kieswet daarbij laten bijstaan door daartoe aangewezen ambtenaren van de gemeente. Dit kunnen uiteraard ook speciaal voor de hertelling ingehuurd krachten zijn. Het is evenwel de gemeente, niet het centraal stembureau, die deze "hulptroepen" inhuurt en vervolgens beschikbaar stelt aan het centraal stembureau. Afhankelijk van de omvang van de hertelling zijn uiteraard meer of minder mensen nodig.

Relatie hertelling en toelating leden tot de raad

In principe treden de leden van de gemeenteraad af op de woensdag na de stemming om 24.00 uur. Dit gebeurt van rechtswege. Echter, indien op dat moment de geloofsbrieven van meer dan de helft van de nieuwgekozen leden nog niet is goedgekeurd, houden de oude leden van de gemeenteraad zitting tot dit wel het geval is. In geval van een hertelling door het centraal stembureau kan het zijn dat er nog geen uitslag is vastgesteld op dat tijdstip, of dat het onderzoek van de geloofsbrieven nog niet is afgerond. In dat geval houdt de oude raad gewoon zitting tot voldoende leden kunnen worden benoemd en toegelaten (artikel V 15 Kieswet).

Hertelling door de gemeenteraad

Besluit gemeenteraad

De gemeenteraad kan tot een hertelling besluiten in het kader van het onderzoek naar de geloofsbrieven en dus de toelating van de kandidaten (artikel V 4 Kieswet). Dit onderzoek vindt "onverwijld" plaats, nadat het centraal stembureau de uitslag bekend heeft gemaakt en de kennisgeving van de voorzitter van het centraal stembureau inzake de benoemingen heeft ontvangen: dat kan dus vanaf vrijdagmiddag, al is het in de meeste gemeenten gebruikelijk dat de commissie voor geloofsbrieven pas op maandag bijeenkomt. Het besluit tot een hertelling is een besluit van het vertegenwoordigend orgaan (gewone meerderheid). Het zal daartoe dus bijeengeroepen moeten worden. Het besluit kan uiteraard worden voorbereid door de commissie voor de geloofsbrieven.

Reden

De beslissing van de gemeenteraad om te hertellen is niet geclausuleerd, echter een hertelling waarvan tevoren duidelijk is dat deze niet tot een

andere samenstelling van de raad kan leiden lijkt niet aangewezen. Immers de hertelling vindt plaats in het kader van het geloofsbrievenonderzoek zodat mag worden verondersteld dat alleen tot hertelling wordt over gegaan in relatie tot onzekerheid over de toelating van een of meer leden. De gemeenteraad dient zich bij zijn besluit te baseren op het proces-verbaal van het centraal stembureau en de processen-verbaal van de stembureaus. Immers, ook deze worden aan de gemeenteraad overgedragen en de raad kan daarin redenen zien om al dan niet over te gaan tot een hertelling. Belangrijk is dus dat de processen-verbaal daadwerkelijk aan de raad – in de praktijk veelal aan de commissie voor de geloofsbrieven – worden overgedragen om bij diens besluitvorming hierover te betrekken.

Kenmerk
2014-0000116196

Het feit dat het centraal stembureau expliciet niet tot een hertelling (ondanks bijvoorbeeld een verzoek daartoe van een kiezer) heeft besloten, staat er niet aan in de weg dat de gemeenteraad wel besluit tot een hertelling. De raad heeft in dezen een eigenstandig beoordelingskader. De gemeenteraad kan tot een hertelling besluiten, ook als al een hertelling heeft plaatsgevonden door het centraal stembureau. Dat kan aangewezen zijn als bijvoorbeeld het centraal stembureau slechts één of enkele stembureaus heeft herteld en de raad oordeelt dat een ruimere hertelling nodig is. Het twee keer uitvoeren van een volledige hertelling is niet zinvol.

Op welk moment vindt de hertelling plaats?

De hertelling vindt onmiddellijk na het besluit plaats. Een precies tijdstip is dus niet genoemd. Dit zal afhangen van de omvang van de hertelling en de tijd die nodig is om dit te organiseren. Na het besluit zal veelal de vergadering van de raad worden geschorst en wordt zo spoedig mogelijk het tijdstip en de plaats waar de hertelling zullen plaatsvinden bekend gemaakt.

Wat is de omvang van de hertelling?

Net als het centraal stembureau kan ook de gemeenteraad beslissen tot hertelling van één, meerdere of alle stembureaus.

Wie voert de hertelling uit?

De gemeenteraad is verantwoordelijk voor de hertelling. In de praktijk verzoekt de gemeenteraad veelal de burgemeester om de hertelling onder verantwoordelijkheid van de raad uit te voeren, zeker als het gaat om een volledige hertelling. De Kieswet verzet zich hier niet tegen zolang duidelijk is dat de hertelling wordt uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van de gemeenteraad. Raadsleden zijn in elk geval bevoegd mee te helpen met de hertelling. Net als bij een hertelling onder verantwoordelijkheid van het centraal stembureau kunnen daarnaast daartoe aangewezen ambtenaren van de gemeente daarbij bijstand verlenen. Dit kunnen uiteraard ook speciaal voor de hertelling ingehuurde krachten zijn. Ook hierbij geldt dat de hertelling in het openbaar gebeurt en dat duidelijk wordt aangekondigd waar en om hoe laat de hertelling plaatsvindt.

Relatie hertelling en toelating leden tot de raad

Ook hier geldt dat de leden van de gemeenteraad aftreden op de woensdag na de stemming om 24.00 uur. Dit gebeurt van rechtswege.

Echter, indien op dat moment de geloofsbrieven van meer dan de helft van de nieuwgekozen leden nog niet is goedgekeurd, houden de oude leden van de gemeenteraad zitting tot dit wel het geval is. In geval van een volledige hertelling door de raad besluit de raad vaak nog geen enkel lid tot te laten. In dat geval blijft de oude raad aan.

Dit laat onverlet dat de raad kan besluiten tot toelating van de leden waarop de eventuele onjuistheden bij de vaststelling van de uitslag geen invloed kunnen hebben (artikel V 5 Kieswet). Bijvoorbeeld als maar een gedeeltelijke hertelling plaatsvindt. Als de nieuwe raad wel gewoon aantreedt voorafgaande aan de hertelling, gebeurt het onderzoek van de eventueel later toe te laten leden (na de hertelling) door de nieuwe raad. De oude raad is dan immers al afgetreden.

Let op: Indien eventueel een lid is toegelaten waarvan na de hertelling komt vast te staan dat ten onrechte is gebeurd, blijft deze gewoon lid: degene die in die plaats als gekozen wordt aangemerkt valt dan af.

Vaststelling uitslag na hertelling door de gemeenteraad

Meestal zal na afloop van de hertelling een nieuwe raadsvergadering worden samengeroepen om te consequenties van de hertelling te bespreken voor de toelating van de leden. In deze vergadering wordt meegedeeld wat de verdeling is van de stemmen over lijsten en kandidaten en welke gevolgen dat heeft voor de zetelverdeling. Dit kan worden berekend met behulp van de software OSV (ondersteunende software verkiezingen) die beschikbaar wordt gesteld door de Kiesraad. Alvorens conclusies te trekken uit de eventuele nieuwe verdeling van de stemmen, dient de invloed van deze nieuwe verdeling op de zetelverdeling te worden doorgerekend. OSV is hiervoor een geschikt hulpmiddel. Deze vergadering dient uiteraard zo spoedig mogelijk na afloop van de hertelling plaats te vinden. De hertelling kan uiteraard verschillende consequenties hebben voor de zetelverdeling. De hertelling kan leiden tot een andere verdeling van de stemmen zonder dat dit consequenties heeft voor de toelating van leden: in dat geval kunnen alle voorgelegde geloofsbrieven worden goedgekeurd: de hertelling leidt immers niet tot het niet goedkeuren of intrekken van de geloofsbrieven, maar slechts tot aanhouding ervan tot het moment dat de resultaten van de hertelling bekend zijn.

Indien de hertelling leidt tot een andere zetelverdeling, zullen de geloofsbrieven van de kandidaten die het betreft (waarbij uit de telling blijkt dat zij niet kunnen worden benoemd) niet kunnen worden goedgekeurd, alle andere kandidaten worden direct toegelaten. Voor de leden die niet kunnen worden toegelaten geldt dat de voorzitter van het vertegenwoordigd orgaan (i.c. de burgemeester bij gemeenteraadsverkiezingen) onverwijld het centraal stembureau hierover informeert (artikel V 8 Kieswet). Het centraal stembureau dient (uiterlijk de 14de dag na ontvangst van dat bericht) de uitslag opnieuw vast te stellen en dus een nieuw proces-verbaal P 22 op te maken en de op grond daarvan nieuw te kiezen leden te benoemen.

Indien de hertelling niet leidt tot wijzigingen in de toe te laten leden, noch in de eventuele volgorde bij opvolging, hoeft geen nieuw proces-verbaal P 22 te worden opgemaakt door het centraal stembureau. Formeel geldt dat de nieuwe uitslag met de juiste getallen dan door de gemeenteraad wordt gepubliceerd, als raadstuk.

Vorbereidingen

Kenmerk
2014-0000116196

Algemeen

Het is wenselijk tevoren na te denken over het uitvoeren van een grootscheepse hertelling. Bedenk bijvoorbeeld welke locatie geschikt kan zijn en welke materialen nodig zijn voor het tellen, het aanwijzen van personen (ambtenaren) die het centraal stembureau bij de hertelling ondersteunen (evt. in ploegendienst), instructie en zaken als catering. Ook is het wenselijk vooraf afspraken te maken over de woordvoering; hertellingen leveren per definitie veel persaandacht op.

Instructies hertelling

Het is wenselijk voor de stemopneming de instructie te volgen zoals weergegeven in de telinstructie voor stembureauleden in de handout "stembureauinstructie voor verkiezingsdag". Deze is te vinden op www.verkiezingen2014.nl/toolkit. De hertelling vangt aan met het openen van alle pakken en deze op stapels te leggen. De telling vangt dan in feite aan bij stap 6, het tellen van de stemmen, immers de stembiljetten zijn al gesorteerd. Als eerste vindt een controle plaats of de biljetten in de stapel van de lijst correct gesorteerd zijn en in de juiste volgorde liggen. Deze handeling verricht u eerst voor alle lijsten. Ook dienen op dat moment de eventuele ongeldige en blanco stemmen opnieuw beoordeeld te worden. Pas daarna vangt het tellen van de op de kandidaten uitgebrachte stemmen aan.

Positie burgemeester

De burgemeester heeft in het kader van de verkiezingen verschillende verantwoordelijkheden. Dit kan tot onduidelijkheden leiden bij derden. Het is daarom goed deze verantwoordelijkheden scherp te scheiden en eventueel ook duidelijk toe te lichten als hier vragen over komen. Het gaat veelal om wettelijke bevoegdheden die bij de burgemeester uit hoofde van zijn functie en die hij dus niet aan anderen kan overdragen. Zo wijzen het college van B&W stembureaus en stembureauleden aan en is het verantwoordelijk voor de training van stembureauleden. Op de dag van de stemming zelf kunnen zich openbare orde vraagstukken voordoen bij de stembureaus, waarbij de burgemeester om bijstand wordt gevraagd. De burgemeester is vervolgens verantwoordelijk voor het vaststellen van het proces-verbaal N 11 waarin de stemaantallen op de verschillende kandidaten in de gemeente zijn vastgelegd en waarin dus melding moet worden gemaakt van verschillen tussen het aantal toegelaten kiezers en de aangetroffen stembiljetten. Daarnaast is de burgemeester bij de gemeenteraadsverkiezingen uit hoofde van zijn functie voorzitter van het centraal stembureau en voorzitter van de gemeenteraad. Het kan voorkomen dat het centraal stembureau onder zijn leiding besluit niet tot een hertelling over te gaan (het besluit van het centraal stembureau is immers geclausuleerd), terwijl het vertegenwoordigd orgaan onder zijn leiding wel beslist tot een hertelling. Tot slot zij nog vermeld dat in de praktijk in gevallen, waarin een gemeenteraad besluit tot een hertelling, de raad veelal de burgemeester belast met de organisatie daarvan. Dit, uiteraard, onder verantwoordelijkheid van de raad.

Vragen

Indien u naar aanleiding van deze circulaire of anderszins vragen heeft over hertellingen, dan kunt u die stellen via gemeenschappelijke informatiepunt van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de Kiesraad, te weten informatiepunt@kiesraad.nl. Het informatiepunt kunt u ook bellen op: 070-4267329.

Kenmerk

2014-0000116196

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,

dr. R.H.A. Plasterk

Bijlage met voorbeelden ter verduidelijking.

Verschil tussen partijen

Er zijn 3 restzetels te verdelen. De eerste restzetel gaat naar partij X, die 2 stemmen meer heeft dan partij Y, die de tweede restzetel krijgt. De derde restzetel gaat naar partij Z, die 100 stemmen minder heeft. Stel, er zijn aanwijzingen dat partij Y meer stemmen heeft gehaald dan partij X (bijvoorbeeld 10), dan zou partij Y mogelijk de eerste restzetel krijgen, en partij X de tweede. Voor de zetelverdeling is dat echter irrelevant, omdat beide partijen per definitie een restzetel krijgen.

Er zijn 3 restzetels te verdelen. Partijen X en Y krijgen er elk 1. Het verschil tussen partij Z en partij P voor de toewijzing van de laatste restzetel is 2 stemmen (P heeft 2 stemmen minder dan Z). Er zijn aanwijzingen dat partij P mogelijk 15 stemmen meer heeft: bijvoorbeeld omdat er in totaal een verschil van 150 is tussen het aantal toelaten kiezers en het aantal getelde stembiljetten en partij P heeft binnen de gemeente overall 10 % van de stemmen binnengehaald en partij Z slechts 2 %: in het concrete voorbeeld zou partij P dus circa 7 stemmen extra kunnen krijgen en partij Z 3 stemmen indien bij hertelling zou blijken dat alle "verloren" stemmen alsnog boven water komen én deze evenredig verdeeld zijn. In dat geval is een hertelling mogelijk aangewezen, omdat de laatste restzetel in dat geval niet naar partij Z maar naar partij P zou moeten gaan.

Verschil tussen kandidaten

Stel, kandidaat 10 op de lijst heeft de voorkeurdrempel niet gehaald op 2 stemmen. De lijst heeft 5 zetels en alleen de lijsttrekker heeft zelfstandig de voorkeurdrempel gehaald. Er zijn aanwijzingen dat kandidaat 10 meer stemmen heeft gehaald, bijvoorbeeld doordat verschillende kiezers getuigen dat zij op hem hebben gestemd terwijl in de desbetreffende stembureaus geen stemmen voor hem zijn geteld. In dat geval kan een hertelling nodig zijn.

Stel van een lijst hebben de kandidaten 1, 2 en 30 allen de voorkeurdrempel gehaald. Kandidaat 30 heeft 5 stemmen meer dan kandidaat 2. Kandidaat 3 heeft de voorkeurdrempel niet gehaald met 10 stemmen tekort. De lijst krijgt 3 zetels. Er zijn aanwijzingen dat kandidaat 2 toch meer stemmen heeft gehaald, bijvoorbeeld doordat verschillende kiezers getuigen dat zij op hem hebben gestemd terwijl in de desbetreffende stembureaus geen stemmen voor hem zijn geregistreerd. Een hertelling is niet aan de orde. Immers, beide kandidaten (30 en 2) krijgen een zetel en kandidaat 3 komt sowieso niet in aanmerking.

Omvang verschil

Stel, er is een verschil tussen het aantal toegelaten kiezers en het aantal uitgebrachte stemmen van 15. De laatste restzetel gaat met een verschil van 2 stemmen naar partij X, ten opzichte van partij Y. Partij Y heeft gemiddeld 25 % van de stemmen gehaalden partij X slechts 5 %: bij evenredige verdeling van de stemmen over de partij en indien bij

hertelling zou blijken dat alle verloren stemmen alsnog bovenwater komen zou partij Y dus mogelijk 3 à 4 stemmen extra hebben gehaald en partij X slechts 1. Hier kan dus sprake zijn van een ernstig vermoeden dat er zodanige fouten zijn gemaakt dat deze van invloed kunnen zijn op de zetelverdeling, en is een hertelling gerechtvaardigd.

Kenmerk
2014-0000116196

Stel, drie kandidaten van een lijst halen de voorkeurdrempel. De partij heeft slechts 2 zetels. Kandidaat 1 heeft 200 stemmen, kandidaat 2 heeft 150 stemmen en kandidaat 3 heeft 152 stemmen. Twee kiezers getuigen dat zij op kandidaat 2 hebben gestemd in een stemlokaal waar slechts 1 stem op kandidaat 2 is uitgebracht. In dit geval zou er aanleiding kunnen zijn voor een ernstig vermoeden dat zodanige fouten zijn gemaakt dat ze van invloed zijn op de zetelverdeling.

Stel, bij een stembureau zijn 500 kiezers tot de stemming toegelaten en er zijn slechts 450 stemmen geteld. Partij X heeft in dit stemlokaal aanzienlijk minder stemmen gehaald dan in de naburige stemlokalen. Het verschil bij de toewijzing van de laatste restzetels tussen partij X en Y is slechts enkele stemmen. In dit geval kan sprake zijn van een ernstig vermoeden dat bij de stemopneming zodanige fouten zijn gemaakt dat de zetelverdeling hierdoor wordt beïnvloed: te weten dat mogelijk de stemmen op partij X in het ongerede zijn geraakt. Een hertelling van de stemmen uitgebracht in dit lokaal lijkt aangewezen.